

Prof. dr Wolfgang ROHRBACH*

Problemi i šanse životnog osiguranja – „kraljevske” vrste osiguranja

UDK: 368.91.022:342.511.8
Dostavljen: 23. 2. 2012.
Prihvaćen: 5. 3. 2012.
Naučna polemika

Apstrakt

Životno osiguranje važi za kraljevsku vrstu osiguranja od veoma velikog ekonomskog značaja. Pogled na naslove u medijima poslednjih meseci pruža dramatičnu sliku: teško pogođena ekonomija SAD, evropske države pred bankrotom, promenljivi kursevi akcija, napeti odnosi na tržištima rada, uska grla u kreditiranju i duboko međusobno nepoverenje institucija na finansijskim tržištima. U Nemačkoj i Austriji odgovor klijenata i eksperata u anketama na temu: „Da li klijenti po pitanju osiguranja i investiranja mogu da veruju još nekoj instituciji?” glasi jasno: „Da”, klasičnom životnom osiguranju. Životno osiguranje je najsigurniji proizvod koji postoji na tržištu. O novim proizvodima se govori, ali još nisu u prodaji. U Nemačkoj se smatra da je životno osiguranje bez alternative, uprkos smanjenju garantovane kamatne stope i prelaska na uniseks tarifu. U cilju obezbeđenja rizika dugovečnosti, za 90% stanovništva (doživotno) rentno osiguranje je prvi izbor. Od svih vrsta osiguranja, samo životno osiguranje može da obezbedi doživotnu isplatu ove rente, izračunate na osnovu aktuarskih metoda. Pošto će u Evropi u dolazećim godinama jako da ekspandira broj lica sa potrebom za tuđom pomoći i negom, najozbiljnije se postavlja pitanje da li i životno osiguranje može da preživi prostim prenosom rente ili kapitala na različite račune. Alternativa bi bila, slično kao što je to uobičajeno u zdravstvenom osiguranju već decenijama, formiranje trougla osiguravač – klijent – zdravstveni / seniorski centar, iako osnovna naknada iz osiguranja jeste novčana naknada, odnosno naknada troškova.

Ključne reči: osiguranje za doživljenje, starosno zbrinjavanje, osiguranje gubitka profesionalne sposobnosti, mešovito životno osiguranje, osiguranje rente, privatna penzija

* Državni univerzitet Beč, e-mail: consult@uniqa.rs.

1. ISLUŽENI MODEL?

Već u Austrougarskoj monarhiji je klasično životno osiguranje zbog svoje višestruke funkcionalnosti i velikog privrednog značaja dobilo epitet „kraljevske” vrste osiguranja. Ono je bilo zbirni pojam kulture zapadnoevropskih zemalja.

1.1. Respektabilni prethodnici

Prvim pretečama životnog osiguranja smatraju se manastiri još u 12-om veku koji su plemićima i građanima nudili u starosti ili nemoći boravak uz negu i hranu, dobijajući za uzvrat imanja, kuće, plemenite metale i drugo (srednjovekovna jednokratna premija). Početkom Novog veka, na prelasku iz petnaestog u šesnaesti vek, tražnja za ovom vrstom usluge postala je prevelika pa su se manastiri oslobađali svoje obaveze na način da su isplaćivali doživotnu rentu; tako je nastao prvi oblik životnog osiguranja. Ugovori koji su tada, kada nije bilo socijalne sigurnosti, sklapani sa srednjovekovnim manastirima imali su istaknutu ulogu. Korisnicima iz ugovora garantovana je bila sahrana uz održavanje službe.¹ Zabranjena naplata kamata i dažbina omogućila je manastirima u 14-om veku obavljanje poslova sličnih životnom osiguranju. Ugovori o darodavstvu i doživotnim rentama u austrijskim i nemačkim manastirima sadrže pasuse koji se u modifikovanom obliku i sadnose u moderne direktive Evropske unije i pravo nadzora osiguranja, kao i u pravo o ugovoru o osiguranju. Sadržavali su odredbe vezane za prenos rizika za novčanu naknadu, sigurnost investiranog kapitala, garanciju ugovorene naknade, obavezu umanjenja štete od strane osiguranika.

¹ Ogris, Werner. (1972) *Der mittelalterliche Leibrentenvertrag*, Wien – München, str. 13–16.

Drugi trag ka počecima životnog osiguranja vodi do srednjovekovnih i novovekovnih zanatlijskih cehova, kao i bratstava brdskih kopača. Svaki član ovih profesionalnih korporacija je morao redovno da uplaćuje određene doprinose u zajedničku kasu. U slučaju smrti nekog člana, njihovim porodicama je isplaćivana suma za pokriće troškova sahrane, a u slučaju potrebe i druga novčana suma ili renta.²

Treći koren koji od 16-og veka igra važnu ulogu, kada je Španija bila u posedu Habzburgovaca, jeste pomorsko i transportno osiguranje robova, posebno osiguranje trudnih robinja. Ovo je bila preteča osiguranja gubitka kapitala za slučaj smrti. U početku se nije radilo o osiguranju lica u današnjem smislu, pošto se roblje smatralo robom. Ako bi ova roba nastradala, robovlasnik je dobijao odštetu. U Engleskoj se ova grana osiguranja dalje razvila u osiguranje gubitka kapitala za slučaj smrti.³

1.2. Od „prinčevske” do „kraljevske” vrste osiguranja

Matematički proračuni u klasičnom životnom osiguranju su se za vreme merkantilizma i prosvetiteljstva gradili na teoriji igre kockom i tablica smrtnosti. Kolevka moderne tehnike osiguranja je Engleska. Godine 1762. osnovan je *Equitable Society*, prva moderna ustanova koja se bavi osiguranjem na naučnim osnovama, onako kako danas shvatamo, a obavljala je osiguranje za slučaj smrti, osiguranje kredita i osiguranje naslednika umrlog lica.

Među najvažnijim faktorima koji su omogućili rani razvoj osiguranja u toj zemlji su funkcionalno bankarstvo i slobodno preduzetništvo.⁴ U većini zemalja kontinentalne Evrope se početkom 19-og veka životno osiguranje još nalazilo u svojim početnim i ranim formama državnih ili privatnih *tontinskih* institucija (nazvanih po *Lorenzu Tonti*-ju koji je u 17-om veku razvio osiguranje nasledne rente, odnosno inicirao otvaranje ustanova penzijskog i rentnog osiguranja i kasa za udovice). Postoji, međutim, još jedan veoma važan faktor koga *Hans Urbanski* opisuje rečima: „U životno osiguranje u današnjem smislu, to jest u investicionu politiku u osiguranju, spada i zdravo bankarstvo. Ovo u Austriji nije postojalo do 1815. godine, to jest do razbijanja Napoleoneve imperije na Bečkom kongresu. Osnivanjem

Narodne banke Austrije 1816. godine postignut je red u bankarstvu, ali tek od 1830-ih godina je konačno bankarstvo u Austriji sazrelo da se priključi klasičnom životnom osiguranju, nakon što je to uspelo u tadašnjoj važnoj pomorskoj luci Trst.”⁵

1.3. Mere za sprečavanje smanjenja kapitala i loša procena rizika

Iz tadašnjih izvora i stručne literature se može videti da je Austrijska monarhija između 1825. i 1855. godine od zemlje sa osiguranjem u razvoju postala imperija životnog osiguranja, ostvarivši to na jedinstven način. Od malih kapitalizovanih ustanova za osiguranje nastali su međunarodno aktivni finansijski snažni kompozitni osiguravači. Godine 1839. je kultura bankarstva i osiguranja stigla u Zemun i (osmanski) Beograd (sa Sretenjskim ustavom usvojenim 1835) gde je doživela procvat. Impozantne građevine u ulici Kneza Mihajla i na Terazijama u kojima su se nalazila osiguravajuća društva i danas svedoče o ugledu koji su imala u to doba. Beograd je, na svojoj gotovo idealnoj poziciji na ušću dve najveće evropske reke i na raskrsnici važnih kopnenih puteva koji su spajali islam i hrišćanstvo, važio kao „zapad istoka.” Mnogi trgovci, oficiri i kapetani brodova, nastanjeni duž tih puteva, imali su potrebu, osim za osiguranjem transporta i za životnim osiguranjem zbog obezbeđenja kredita koji su im često bili potrebni, ali takođe i za osiguranjem rente, kao i članova porodice za slučaj njihove smrti.⁶

Uvođenje osiguranja gubitka kapitala za slučaj smrti 1825. godine u Dunavskoj monarhiji značilo je, s jedne strane, povećanje obima naplaćenih premija, a s druge nastupanje raznih opasnosti i rizika za manje ustanove za zbrinjavanje i osiguranje. Suma osiguranja članova posle smrti ugovarača osiguranja nije mogla dugoročno da se održi na visokom nivou, ako su se uplaćivale niske premije. Takođe je ovo bio često vrlo rizičan posao jer su u osiguranje primana lica sa prikrivenim teškim bolestima. *J. J. Littrow*, Direktor Zvezdarnice u Beču i verzirani matematičar, kritikovao je 1831. godine u svojoj stručnoj publikaciji način rada u životnom osiguranju poredivši ga sa onim u Engleskoj, smatrajući da austrijske osiguravajuće ustanove vrlo površno procenjuju rizik praveći „ubitačne” kombinacije visokog rizika sa niskim rezervnim kapitalom, odnosno opremljenošću sopstvenim kapitalom.

² Rohrbach, Wolfgang. (1998) *Versicherungsgeschichte Österreichs von den Anfängen bis zum Börsenkrach 1873*, Bd 1, Verlag Holzhausens Nfg, Wien, str. 67.

³ Rohrbach, Wolfgang. *Isto*, str. 67.

⁴ Manes, Alfred. (1932) *Versicherungswesen – System der Versicherungswirtschaft*, III. Band Personenversicherung, Leipzig – Berlin, str. 4–6.

⁵ Urbanski, Hans. (1982) „150 Jahre Generali, 100 Jahre Erste Allgemeine”, Wien – München – Zurich – New York, str. 14.

⁶ Ilić, Saša, Jerković, Sonja, Bulajić, Vladimir. (2009) „Vek osiguranja u Srbiji / Razvoj delatnosti osiguranja od 1839 – 1941”, Beograd, str. 7.

1.3.1. Medicina u osiguranju

Tek primenom naučnih osnova medicine u osiguranju moguće je bilo sprečiti posledice loše procene rizika osiguranika. Primena medicine u osiguranju je u prvo vreme izazivala otpor u krugovima lekara. Još 1904. godine je u jednom od svojih predavanja pomenuo G. Florschütz: „Jedan lekar može da bude odličan klinički lekar, a ipak ne i dobar lekar u osiguranju kome nije važno samo da konstatuje patološke promene na pojedinim organima i predloži plan lečenja, već mu je važno da donese ocenu o tome da li i u kojoj meri te promene mogu da utiču na skraćivanje očekivane dužine života dotičnog lica.”⁷

Definicija medicine u osiguranju koja se održala do danas razlikuje životno, zdravstveno i osiguranje od nezgode. Prognoza medicine osiguranja podrazumeva dijagnozu i predviđanje na bazi medicinskih znanja i iskustva o pretpostavljenom toku bolesti pacijenta i očekivanom trajanju njegovog života. Pri tome se ne radi o pojedinačnim slučajevima. Pored prognoza uz bolesnički krevet postoje i takozvane grupne prognoze koje se zasnivaju na posmatranju velikog broja lica istog pola obolelih od iste bolesti. Ovakva statistički utemeljena grupna prognoza je domen medicine životnog osiguranja.⁸

U najnovijoj istoriji lekari u osiguranju vrše procenu postojećih materijala o najnovijoj primeni tehničkih dostignuća u medicini, kao na primer nanotehnologije, kojima se postižu uspesi u lečenju bolesti koje su do sada važile kao nelečive. „Slepi će progledati, a nepokretni prohodati”, bila su do pre nekoliko godina samo biblijska maksima. Danas su dostignuća nauke (tehnike, medicine i dr.) već tako napredovala da redovno čujemo o uspesima u lečenju. Sada, nakon nezgoda sa teškim posledicama ili posle bolesti umesto doživotne potrebe za negom i nastupanja trajne invalidnosti, često postoji samo privremena potreba za koju se (po nekim ugovorima) isplaćuje privremena renta. Za ekonomiju, osiguranje je šansa kojom bi se stvorile nove varijante proizvoda. Za to je upravo potrebna gore pomenuta kalkulacija novokreirane privremene rente. Pitanje je, međutim, kako stvoriti strukturu zajednice osiguranika ako ne postoje dovoljni statistički podaci. Često baš u ovom segmentu ekonomije osiguranja nema dovoljno podataka, odnosno podataka ili tabela o novim pomoćnim sredstvima medicinske tehnike. U takvim slučajevima se umesto podataka prikupljenih u dugom nizu godina koristi evaluacija. Uopšteno uzev, ona se može

⁷ Florschütz, G. (1904) „*Unterricht in Versicherungsmedizin*”; Veröffentlichungen des deutschen Vereins für Versicherungswissenschaft, Tom III, Berlin, str. 31.

⁸ Doll, H. (1959) *Lehrbuch der Lebensversicherungsmedizin*, Karlsruhe, str. 31.

definisati kao opisivanje, analiza i ocena projekata, procesa i sl. od strane ekspertskih timova.

Ovakav razvoj u nekim slučajevima zahteva sastavljanje novih uslova osiguranja i promenu strukture tarifa.⁹ Rezimirajući, može se reći: medicina u osiguranju vrši kontinuiran uticaj na inovaciju proizvoda u životnom osiguranju. U oblasti privremene rente za negu i invaliditet, osiguranja za slučaj smrti, na primer osobe sa presađenim organima, implantatima i sl. od veštačkih materijala, uspesi u medicinskoj tehnici pomažu da se dostigne bar prosečna izdržljivost pomagala i implantata, što znači produženje života za pacijenta.¹⁰ Na ovaj način je i životno osiguranje bolje osposobljeno da izdrži turbulentna vremena demografskih promena.

1.4. Od pogrešne politike tekućeg finansiranja do odredbi o formiranju garantne rezerve

Fond pokriva su sredstva kompanije za osiguranja (lica) koji predstavlja jednu vrstu rezervnog fonda premija koji služi za ispunjenje obaveza i obezbeđenje likvidnih plaćanja. U Austriji je ovo regulisano još 1880. i 1896, a danas je formiranje ovakvog fonda regulisano Zakonom o nadzoru osiguranja iz 1939. godine, sa kasnijim izmenama i dopunama, i služi obezbeđenju potraživanja ugovarača osiguranja. Fond pokriva je zbog mogućnosti boljeg uvida podeljen na više kategorija uloženi sredstava. Dozvolu za pojedini vid ulaganja izdaje Služba finansijskog nadzora za osiguranja (ranije: Služba za nadzor osiguranja). U ovom fondu mogu da se nalaze samo sredstva velikog stepena sigurnosti. Sve vrednosti koje se koriste za ovaj fond evidentiraju se u posebnom spisku sredstava za rezerve pokriva.

Današnje bogato iskustvo u pravu osiguranja koje Austrija poseduje u pogledu investicione politike sastoji se od stopedesetogodišnje „istorijske lekcije” i njenim tradicijama. U nacrtu zakona Ministarstva finansija Austrije iz 1860. godine ove tadašnje svetske velesile u osiguranju prvi put je stavljen naglasak na potrebu obaveznog formiranja rezervnog premijskog fonda radi zaštite potrošača. Eksperti sa odgovarajućim znanjem i iskustvom iz matematike osiguranja ili aktuarstva dobili su zaduženje da izračunaju visinu potrebnih sredstava fonda. Implementacija je postepeno usledila tek po-

⁹ Rohrbach, Wolfgang. (2011) „Evaluation und Versicherung”, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije* „Promene u pravu osiguranja Srbije u okviru evropskog (EU) razvoja prava osiguranja”, str. 24.

¹⁰ Ogris, Werner. (1988) „Zur Entwicklung des Versicherungsaufsichtsrechts und des Versicherungsvertragsrechts in Österreich von der Mitte des 19. Jahrhunderts bis zum Ende der Monarchie”, *Versicherungsgeschichte Österreichs* Bd II, Verlag Holzhausen, Wien, str. 40.

sle kraha berze 1873. godine u „Regulativi osiguranja” (preteča Zakona o nadzoru osiguranja) godine 1880. i zatim 1896.

Poslednji važan korak – propis da samo jedan fiducijar može da ima pristup ovim sredstvima – usledio je nakon propasti gigantskog društva za osiguranje života „Feniks” („*Phönix*”) 1936. godine.

1.4.1. Osiguranje života kao pionir državnog penzijskog osiguranja

Visok ugled i uspeh ustanova životnog osiguranja Dunavske monarhije širom Evrope u poslednjem kvartalu 19-og veka postignut je zbog njegovih utemeljenja na naučnim principima i strogog materijalnog nadzora kao i sigurne investicione politike.

Materijalni nadzor osiguranja se tokom jednog veka sprovodio u vidu službe za:

- Koncesije,
- Tarife,
- Investicije,
- Polaganje finansijskih izveštaja i
- Zaštitu potrošača.

Osiguravajuća društva koja su tada u potpunosti poslovala u skladu sa odredbama nadzora (ispunjavala etičke, komercijalne, stručne i finansijske zahteve), uživala su privilegiju slobode osnivanja podružnica i obavljanja usluga u svim regionima Monarhije kao „carsko-kraljevske privilegovane ustanove.” Ovi detalji su kontinuirano prenošeni u javnost putem stručnih časopisa i knjiga. Na ovaj način je stvarana jedinstvena kultura osiguranja od sredine 19-og veka.

Iz istorije osiguranja Austrije koja je dokumentovana kao što to nije slučaj ni u jednoj drugoj zemlji, saznajemo: životno osiguranje je jedna od savim malog broja grana osiguranja koje je uspelo na dugi rok da se održi i odoli svim krizama. Sve češće i političari i visoki državni službenici uzimaju u razmatranje specifičnosti životnog osiguranja. Od sredine 18-og veka se razne instance bave institutom socijalnog osiguranja po Bizmarkovom principu. Eksperti privatnog osiguranja u nekadašnjoj Austriji bili su pioniri državnog zdravstvenog osiguranja radnika i osiguranja od nezgode koja su uvedena 1888. godine, kao i 1906. godine uvedenog „zakonskog penzijskog osiguranja za privatne službenike.”

1.5. Održivost kao osnovni element životnog osiguranja

U članku pod nazivom „Održivost kao osnovni element ekonomije osiguranja” načinio je *Matthias von der Schulenburg* interesantno poređenje poljoprivrede i

životnog osiguranja. Interesantne su sledeće tvrdnje:¹¹ „U šumarstvu se umesto privređivanja orijentisanog na prihode razmišlja na dinastički način – za današnje vreme i današnje ekonomiste vrlo neobičan način. U šumarstvu, grani iz koje je preuzet pojam održivosti,¹² ovo ima niz konsekvenci. Velika šumska gazdinstva su zakonski obavezna da sastavljaju dugoročne dinamičke kalkulacije i da izrađuju detaljne planove kontinuiranih prinosa koje overava nadležni državni organ. Ovakva regulativa se može uporediti sa regulativom u oblasti osiguranja, tj. propisima o solventnosti. Nadalje, u šumarstvu je potrebno poštovati dugoročne planove, pri čemu je zakonom propisano formiranje posebnih rezervi za naknadu šteta koje nastanu na šumskom fondu. Zakon o porezu na prihod predviđa u šumarstvu posebne olakšice u slučaju nastale štete. Uporedni propisi postoje i u osiguranju, a to su rezerve za oscilatorna kretanja, te rezerve za povraćaj i naknadu premije. Ovako orijentisano razmišljanje na dugi rok nije, dakle, pronalazak novog doba, već veoma staro saznanje koje se sad formuliše otvorenije ili metaforički.”

Mnoge kompanije pokazuju da su već odavno usvojile princip održivosti; januara 2011. godine „Monitor osiguranja 2010 Instituta za ekonomiju osiguranja Univerziteta *St. Gallen*” (Švajcarska) objavljuje da „94% osiguravajućih kompanija već smatra temu održivosti veoma važnom za ostvarenje poslovnih rezultata”. Postavlja se pitanje šta to zapravo predstavlja, jer veza poslovanja u osiguranju i održivosti nije saasvim očigledna. Na savetovanju Nemačkog udruženja ekonomije osiguranja, 16. marta 2011. raspravljalo se o tome po čemu se zapravo može utvrditi da je održivost suštinski element ekonomije osiguranja. U socijalnom osiguranju je razumljivo prenošenje ovog pojma. U pogledu postupka tekućeg ulaganja i trošenja u rentnom, zdravstvenom osiguranju i osiguranju nege dolazi do intergenerativne raspodele. Kad u budućnosti broj unuka bude iznosio samo trećinu ukupnog broja baka i deka, tada će svaki mladi zaposleni čovek morati neuporedivo više da izdvaja za izdržavanje starih. Princip održivosti nalaže da platioci premija osiguranja već sada moraju vršiti uplate u fond rezervi za stare dane. U individualnom osiguranju veza se ne može neposredno uspostaviti, a ovo kompleksno pitanje rasvetljavaju u svojim referatima direktori reosiguravajuće kompanije *Münchener Rück*, dr *Nikolaus von Bomhard* i raniji sudija Ustavnog suda Nemačke, prof. dr *Brun-Otto Bryde*. *Bomhard* uspostavlja vezu između ove teme i Solventnosti II. Dr-

¹¹ Dostupno na : <http://www.springerlink.com/content/4805017r57082507/fulltext.htm>, od 20. 1. 2012.

¹² Carlowitz, Hans Carl von, termin „održivi razvoj” upotrebljen prvi put 1713. godine u njegovom radu „*Sylvicultura oecconomica über die Prinzipien der Forstwirtschaft*.”

žavni nadzor osiguranja proverava i postavlja uslov da osiguravajuća društva moraju da budu u stanju da ispunjavaju preuzete obaveze. *Bryde* objašnjava ovaj pojam na osnovu odluka Ustavnog suda u životnom i zdravstvenom osiguranju iz 2005. i 2009. godine. Ustavom garantovano pravo vlasništva i postojanje socijalne države zahtevaju dugoročnost osiguranja. Interpretacija principa održivosti, dakle, pre svega naglašava dugoročnost i stabilnost poslovnog modela osiguranja u odnosu na promenjive uslova poslovanja i rizične situacije koje postaju sve kompleksnije.

1.5.1. Upravljanje održivim razvojem – težak zadatak

Zarade osiguravajućih kompanija za životno osiguranje su sve manje zbog niskih kamata, kao i zbog konzervativne investicione politike. Klijentima plaćaju više nego što privrede na tržištu kapitala. Rezerve se tope. Klijenti se moraju pomiriti sa nižom dobiti. Branša je 2000. godine iskazala rezerve za povraćaj premije u visini jedne trećine bruto premije, a u 2008. je taj udeo pao na 7,51%, toliko nisko koliko je iznosio u kriznoj 2002. godini. Eksperti smatraju da su takve cifre razlog za zabrinutost jer ove rezerve u industriji osiguranja imaju ogromnu važnost. S jedne strane, one sadrže veliki deo učešća u dobiti klijenata. S druge strane, nadzorni organ osiguranja priznaje deo ovih neraspoređenih rezervi kao deo sopstvenog kapitala i sopstvenih sredstava, koja su u pravilu u branši inače niska. Dakle, ako su ove rezerve nedovoljne, to se može negativno odraziti ne samo na dobit klijenata, već i na solventnost ponuđača. Ako se tzv. kvota solventnosti kod osiguravača života približi 100%, nadzorni organ osiguranja će reagovati i preduzeti mere u pogledu daljnog poslovanja kompanije.

Kvota solventnosti prikazuje odnos sopstvenih sredstava kompanije za osiguranje života i vrednosti investiranog kapitala meren prema riziku investiranja. Prema *Map-reportu* ova je kvota opala 2010. godine na prosečnih 194% od oko 214% prethodne godine. Iako je cela branša pod velikim pritiskom, razloga za paniku ipak nema.

2. SOCIJALNA DRŽAVA 21. VEKA NA PREKRETNICI – VEĆI ZNAČAJ PRIVATNOM STAROSNOM ZBRINJAVANJU

Za razliku od ranijih reformi, koje su donele kratkoročne uštede na troškovima socijalnom osiguranju i državi, u Austriji se od 2004. godine sprovodi postepena temeljita promena sistema sa finansijski dugoročnim efektima za svakog pojedinog osiguravača i osiguranika. Privatno zbrinjavanje daje modernoj socijalnoj državi

sasvim nove uporišne tačke. Država pretpostavlja da će ubuduće svako sam obezbeđivati svoju budućnost.¹³

Sa rastućim integracijama u Evropi, posebno posle pada gvozdene zavese i otvaranja Istočne Evrope, privreda Austrije je dobila nove perspektive. U migracijama se dešava priliv mladih ljudi. Oni mogu biti angažovani u branšama, kao što je na primer nega, u kojima vlada manjak radne snage. Zabrinjava činjenica da nasuprot često niskim primanjima migranata ili primaocima honorara po osnovu raznih povremenih projekata stoje sve stariji seniori. Proizvodi za sopstveno zbrinjavanje novih struktura i umerenih cena nude se mladima koji nemaju redovna primanja ili onima kojima nedostaju godine osiguranog radnog staža.

2.1. Nove kombinacije proizvoda i usluga

Životno i privatno zdravstveno osiguranje, kao i osiguranje nege i osiguranje od nezgode su srodne vrste osiguranja. U stručnim krugovima se već petnaestak godina razgovara da li se osigurana suma jedne vrste osiguranja bar delimično može koristiti u drugoj vrsti.

Životno osiguranje pruža zaštitu u sledećim slučajevima:

- Smrt za vreme trajanja osiguranja (kao osiguranje troškova sahrane i obezbeđenje finansijske podrške srođnicima,
- Početak penzije (starosna, invalidska),
- Venčanje,
- Gubitak profesionalne sposobnosti,
- Nastupanje teške bolesti,
- Potreba za negom,
- Finansijsko obezbeđenje dece, unuka i sl.,
- Formiranje kapitala,
- Osiguranje kredita.

Sve veći broj starih osoba kojima treba pomoć i nega zahteva ne samo finansiranje nege, već i organizaciju posebne brige za njih kod njihovih kuća i u staračkim domovima. Kao što privatno zdravstveno osiguranje na neki način u trouglu pacijent – lekar / bolnica – pacijent koordinira usluge i ne vrši samo ulogu naknade troškova, tako bi trebalo da funkcioniše i privatno starosno zbrinjavanje. Već su se dokazali neki projekti za poboljšanje kvaliteta života seniora u seniorskim ustanovama ili kod kuće uz pomoć partnerskih firmi za dostavu životnih namirnica, „pomoć u stanu” u kućama nameštenim po meri seniora, služba poseta i drugi.

¹³ Rohrbach, Wolfgang. (2011) „Dreiteiliger Gesundheitsservice statt Krankenversorgung”, *Gesundheitsoeconomica* IV, str. 37.

2.2. Kad pohlepa za dobiti zameni upravljanje rizikom

Neoliberalizam američkog tipa, koji je postao moderan 90-tih godina i u Evropi, zamenio je materijalni nadzor (nadzor isključivo na osnovu propisa o obaveznom izveštavanju i uvida u dokumentaciju o poslovanju, za razliku od neoliberalnog pristupa, koji daje prednost metodama rejtinga i prognozama). U prvoj deceniji 21. veka zavladao je slepi fetišizam ekonomskog rasta i tehničkog napretka uz podršku neozbiljnih konsultantskih firmi. Stekao se utisak da je u vreme globalizacije najveći broj (finansijskih) rizika kanalisano i da sigurnu budućnost u starosti garantuje svaka vrsta štednje u hartijama od vrednosti i uloga kapitala u „lutriskiju igru” lova na visoke prinose. Ovakvo omalovažavanje komponenti rizika uz istovremeno preuveličavanje vrednosti „izglednih prinosa” vodilo je do čudnih poređenja onih pravih sa takozvanim proizvodima starsosnih osiguranja. U štampi su objavljivana poređenja prinosa i garantovanih kamata u životnim osiguranjima paralelno sa fondovima, različitim vrstama hartija od vrednosti itd. Budući da klasično pokriće rizika ima svoju cenu, konvencionalna životna osiguranja su generalno ostvarivala osrednje prihode. Odbacivanje konzervativne evropske kulture osiguranja je u nekim zemljama stvorilo situaciju da je za milione ljudi starsosno zbrinjavanje bilo identično ulaganju kapitala u akcije, fondove i dr. Tek je finansijska kriza donela otrežnjenje kada su mnoge od ovih vrednosti bile izgubljene. Mnoštvo seniora, čija su ulaganja u periodu 2008–2010. izgubila vrednost, moralo je i dalje da radi da bi zaradili za stare dane. Osiguravajući koncerni Srednje Evrope su izašli kao pobednici iz finansijske krize 2007–2010. „Za razliku od banaka, njima nije trebala državna pomoć, njihovi bilanci nisu bili u crvenom, a poverenje klijenata je ostalo postojano.”¹⁴

Klasično životno osiguranje evropskog opredeljenja, još pre nekoliko godina okarakterisano kao „staromodan produkt” ili u najmanju ruku kao „ne više savremen”, izašao je trijumfalno iz krize jer njegovi klijenti nisu imali ni najmanje gubitke (imali su ih samo u delu učešća u dobiti). Maksimalna sigurnost u finansijskim uslugama i obezbeđenje egzistencije kako to nudi životno osiguranje, upravo je tema u današnjim kriznim vremenima.¹⁵

3. ŽIVOTNO OSIGURANJE I OBRAZOVANJE

Klasično životno osiguranje evropskog opredeljenja, još pre nekoliko godina okarakterisano kao „staromodan produkt” ili u najmanju ruku kao „ne više savremen”, izašao je trijumfalno iz krize jer njegovi klijenti nisu imali ni najmanje gubitke (imali su ih samo u delu učešća u dobiti). Maksimalna sigurnost u finansijskim uslugama i obezbeđenje egzistencije kako to nudi životno osiguranje, upravo je tema u današnjim kriznim vremenima.¹⁶

3.1. Neznanje – uzrok nepoverenja i straha od budućnosti

Uprkos svim argumentima koji su tačni može se videti: da što je manje znanja u širokim narodnim masama o međuzavisnostima u ekonomiji i finansijama, to je veće nepoverenje i strah od budućnosti. Međutim, dovoljna je i grupa poluobrazovanih da zabrine većinu ozbiljnih stručnjaka u osiguranju. Kao i u protekloj deceniji, neznanje dovodi takve „finansijske genije” u opasnost da vrlo brzo dožive gubitke. Samo pre nekoliko godina desio se poznati slučaj *Bernarda Madoffa*, koji je u trgovini hartijama od vrednosti i upravljanju velikim kapitalom prevario svoje investitore za više od 50 milijardi USD.

Umesto da osuđuje i optužuje naivnost i pohlepu investitora, dr *Louis Norman-Audenhove*, generalni sekretar Udrženja osiguravača Austrije, kaže: „Kao predstavnici ekonomije osiguranja Austrije, imamo odgovornost da brinemo za budućnost. To znači da je poznavanje finansija i obrazovanje u finansijskoj oblasti velika briga i interes austrijske ekonomije osiguranja. Obrazovanje u finansijama znači upravljanje budućnošću i predstavlja elementarni sastavni deo opšteg upravljanja znanjem.”¹⁷

Udruženje osiguravača Austrije ima u širenju znanja iz oblasti finansijske nauke tradiciju dugu nekoliko decenija. Ona su, naime, važna pretpostavka u izgradnji poverenja u branši životnog osiguranja.

4. NOVI OKVIRNI USLOVI ZA SPROVOĐENJE ŽIVOTNOG OSIGURANJA KAO TERET

Čitav niz novih okvirnih uslova je zadesilo branšu osiguranja u vrlo nepovoljnom trenutku, tako da neka društva više ne žele da se bave životnim osiguranjem. Savezno ministarstvo finansija Nemačke je snizilo garantovane kamatne stope sa dejstvom od 1. 1. 2012,

¹⁴ Geyer, Günter. (2010) „Versicherer: Wir sind die Krisen-Sieger”, *Österreich Spezial*, 18. 7. 2010, str.11.

¹⁵ Sturmlechner, Michael. (2011) „Grundbedürfnis-Sicherheit”, *risControl*, br. 11, str. 11.

¹⁶ Sturmlechner, Michael. *Isto*.

¹⁷ Norman-Audenhove, Louis. (2011) „VVO:Wir bekennen uns zu Financial Education”, *Versicherungsrundschau*, br. 11, str. 3.

što neće ostati bez posledica na dešavanja u drugim državama Evropske unije. Uz ovo još postoji i odluka Evropskog suda pravde od 1. marta 2011. o obaveznoj primeni tzv. uniseks tarife, koja treba da stupi na snagu 21. decembra 2012 godine.¹⁸

Dalje, važna tema je Solventnost II, kao i novi propisi o polaganju finansijskih izveštaja u okviru Međunarodnih računovodstvenih standarda (dalje u tekstu: MRS IV). Smatra se da se zbog primene novih propisa mogu očekivati nepovoljne posledice po evropska osiguravajuća društva, jer će svoj kapital morati bilansirati po principu sadašnje, a ne najniže vrednosti. Na ovu temu su intervjuisani eksperti u osiguranju, kao na primer dr *Günther Geyer*, generalni direktor koncerna *Vienna insurance Group*, koji procenjuje MRS IV kao veoma opasan: „To bi ustvari bio kraj klasičnog životnog osiguranja. Uradili smo probni obračun za *Wiener Staedtsche* koji je 2009. godine imao dobit od oko 200 milion evra. Da je bilansiranje izvršeno prema MRS IV, dobit bi bila 1,25 milijarde! Godinu kasnije je dobit *Wiener Staedtsche* iznosila oko 160 miliona, i opet – da se obračun vršio prema MRS IV, imali bi minus od 300 miliona evra. Ovaj raspon oscilacija pokazuje kako katastrofalno deluje novi sistem.”¹⁹

Solventnost II se zasniva na sadašnjoj tržišnoj vrednosti i pri odgovarajućoj situaciji na tržištu kapitala može dovesti do velikih oscilacija vrednosti kapitala. U svakom slučaju, regulativa još nije konačno definisana. Solventnost II ne sadrži samo procenu vrednosti imovine i ugovora o osiguranju. Jedna od centralnih tema su propisi u vezi kapitala, gde treba uzeti u obzir sve efekte na nacionalnu ekonomiju. *Günter Geyer* u vezi toga kaže: „Ako osiguranje, na primer, treba za jednu akciju *Voest*-a da ima pokriće od 40%, onda je to za ekonomiju Austrije stvarno tema. U takvim uslovima treba da bude jasno da osiguravač više neće ni držati ni kupiti takvu akciju. Sličan problem imamo i kad su u pitanju nekretnine. Za sada se diskutuje o pokriću od 25% tržišne vrednosti, ako tako ostane moraćemo se duboko zamisliti o tome ko će finansirati građevinarstvo. Kada jedna austrijska banka izda akcije ili slične papire, naročito ih kupuju osiguranja. Ako ovi papiri stvaraju ekstremno veliku potrebu za kapitalom, osiguravajuće kompanije neće to više činiti. I ko će onda stupiti na njihovo mesto?”²⁰

4.1. Visoko ukupno ukamaćivanje uz niski rizik

Snižavanje obračunskih i garantovanih kamata ne može biti argument protiv klasičnog životnog osiguranja. Odlučujuće kod klasičnih proizvoda osiguranja nije obračunska kamata, već ukupno ukamaćivanje. „Posle odbitka stope inflacije postoji kao i pre srazmerno visoka realna kamata uz znatno niži rizik kao i kod mnogih drugih formi ulaganja.” Ova tvrdnja proizlazi iz studije sprovedene sredinom 2010. godine među ekspertima u velikim nemačkim osiguravajućim kompanijama.²¹ Oni su se jednoglasno izjasnili da ni sniženje kamate neće zaobići osiguranje rente čiji se kapacitet uvećanja u celini neće promeniti. Osiguranja rente, koja imaju funkciju obezbeđenja sredstava za ceo životni vek, predstavljaju obavezne elemente privatnog starosnog zbrinjavanja.

4.2. Kritički osvrt na „uniseks” tarife

Žene žive prosečno 6–7 godina duže nego muškarci, pa je ista mesečna renta za ženu skuplja nego za muškarca. U mešovitu premiju mora da bude uračunata viša prosečno očekivana starost muškaraca što poskupljuje njihove rente. Direktiva 2004/113/EC iz 2004. godine koja se popularno naziva „uniseks” direktiva predviđa u osnovi jednake premije i naknade osiguranja za žene i muškarce nezavisno od njihovih stvarnih karakteristika u pogledu rizika.

U interesu usklađenosti sa rizikom, na osnovu jedne odredbe o izuzimanju, u obzir se može uzeti na primer duži očekivani životni vek žena. Član 5. navedene Direktive ostavlja slobodu pojedinim državama Evropske unije da dozvole u osiguranju proporcionalne razlike u premijama ako se one baziraju na „relevantnim i tačnim podacima aktuarstva i statistike.” Svih 27 zemalja EU su iskoristile mogućnost i dozvolile proporcionalno diferenciranje premija za muškarce i žene ne osnovu različitog očekivanog životnog veka za jedne za druge.²²

Evropski sud pravde je 1. marta 2011. godine iznenadio stručnjake u osiguranju i pravnike odlukom kojom se osiguranju prilikom formiranja tarifa zabranjuje svako diferenciranje muškaraca i žena, pa i onda kada takvo tarifiranje zahtevaju statistički podaci. Time je Evropski sud pravde doveo u pitanje osnovni princip tarifiranja ugovora o osiguranju. Evropski sud pravde se u obrazloženju ove odluke poziva na Povelju o ljudskim pravima Evropske unije, čiji je najviši prioritet ukidanje svake vrste diskriminacije između muškaraca i žena.

¹⁸ Rechtssache C-236/09.

¹⁹ Geyer, Günter. (2011) Interview „Auf die klassische Lebensversicherung kann nicht verzichtet werden”, *Versicherungsrundschau*, br. 11, str. 7.

²⁰ Geyer, Günter. *Isto*, str. 8.

²¹ „Kurzumfrage des Versicherungs-Journal Extrablatts unter großen Marktteilnehmern” citirano prema: Björn Wichert, „Alles neu oder alles wie bisher?”, *Versicherungsjournal Extrablatt*, br. 3, str. 18.

²² Horwitz, Kurt. (2011) „Unisex’ macht nicht alles gleich”, *Versicherungsrundschau*, br. 11, str. 15.

Inicijator postupka je bila belgijska potrošačka organizacija *Test Achats* i dve osobe, dva muškarca, koji su podigli tužbu u pogledu dopuštenosti odredbe o izuzimanju u životnom osiguranju. Belgijski ustavni sud je prosledio pitanje Evropskom sudu pravde, čiji se *Juliane Kokoff*, javni pravobranilac složila sa tužbom po kojoj odredba o izuzimanju nije kompatibilna sa Deklaracijom o suzbijanju diskriminacije muškaraca i žena, ali po pravilu, ipak nije pošla od toga da je svaki nejednak tretman nedopustiv.

Odluka Evropskog suda pravde, čiji je prikaz objavljen u *Reviji za pravo osiguranja*, br. 4/2011, principijelno utvrđuje za sve vrste osiguranja nedopuštenost različitih premija.²³ Ona će se odnositi na ugovore koji će biti zaključeni posle 21. decembra 2012, ali ne i na izmene i produženja ugovora zaključenih pre ovog datuma. Direktiva i Evropski sud pravde vrše uticaj na području koje se neposredno odnosi na klijente osiguranja, a to su premije i naknade. Interni procesi u jednoj osiguravajućoj kompaniji kao što su formiranje tehničkih rezervi, reosiguranje ili preuzimanje rizika mogu dalje da se vode na bazi polne specifičnosti čime se i dalje baziraju na faktoru rizika. Sve drugo bi bilo u jakoj protivrečnosti u odnosu na orijentaciju na rizik koju zahteva Solventnost II. Ima, međutim, i drugih izuzetaka. Ako neki kolektiv – udruženje ili slično – čine samo muškarci ili žene, može se i kalkulacija tarife sastaviti na odgovarajući način. Pomenute odredbe nemaju uticaj na zaključivanje ugovora o osiguranju van Evropske unije, tako da čarobna reč sada glasi korespondentsko osiguranje, ali se takvi ugovori ne zaključuju preko posrednika osiguranja, već imejлом, faksom ili kod osiguravača na licu mesta.²⁴ Ovo, recimo, može biti isplativo u Srbiji za muškarce sa osiguranjem visokih renti.

4.3. Biološki faktori „starenje” i „zdravstveno stanje”

Evropska komisija je na temu starenja 2008. godine izradila nacrt direktive koja se od tada nalazi u zakonodavnom postupku. *Peter Eichler*, član uprave *UNIQA Austria*, izražava svoje ubeđenje rečima: „Ako se ovde stvari budu razvijale kao što je slučaj sa direktivom uniseks, to će pre svega onemogućiti posao životnog osiguranja. Prilikom zaključenja ugovora osiguravač pre svega mora da poznaje konkretne prilike da bi na adekvatan način procenio rizike. A u osiguranju lica to su upravo starost osiguranika i njegovo zdravstveno stanje. Kada bi sve rizike trebalo uzeti bez ove diferencijacije, tada bi se različite karakteristike u zajednici osiguranika prenosile na sve osiguranike i premije bi morale da se

povećaju.”²⁵ Bez tačne procene rizika nema ni poštene cene za rizik. Što je veća redukcija faktora za procenu rizika, to će i određene cene za specifične rizike biti nepreciznije i iz razloga sigurnosti će se nivo premije u pravilu povećavati.

5. MAKROEKONOMSKE FUNKCIJE ŽIVOTNOG OSIGURANJA

U velikom delu Evrope životno osiguranje predstavlja način i mesto prikupljanja kapitala koji je od ogromne ekonomske važnosti. Ugovorene premije treba – tako kaže Zakon o nadzoru osiguranja Austrije – često i tokom decenija dobro investirati i njima upravljati da bi klijenti imali siguran ishod i što bolji rezultat. Osiguravači to čine kupovinom hartija od vrednosti u privatnom i državnom sektoru, investicijama u gradnju stambenih i poslovnih objekata, bolnica i saobraćanih puteva, hotela i sportskih objekata, od čega stiču prihode u vidu najma ili zakupa. Osiguravači daju podsticaj privredi jer je putem njihovih sredstava omogućeno kreditiranje opština, kompanija i privatnih lica (upor. glavu 4.1). U ovim odnosima su za osiguravače života važne banke kao partneri u prodaji i investiranju. Zavisnost jednih od drugih ide dotle da se vrlo često banke javljaju kao osnivači osiguravajućih društava, i obrnuto – osiguravajuće kompanije osnivaju banke. Konačno, ima i „hermafrodita” u vidu bankaosiguranja i / ili osiguranja banaka, koji u svojoj ponudi imaju kombinovane proizvode.

5.1. Oproštaj EU od organizacije u vidu nacionalne države

Poslednje godine su nepogrešivo pokazale koliko je u evropskim državama isuviše problema koje je donela globalizacija. Različito strukturisane privrede pojedinih nacionalnih država u okviru Evropske unije su dovele, na primer, u nekim mediteranskim državama (Grčkoj, Italiji, Španiji) do jake tražnje za robom i uslugama na bazi kredita, što je izazvalo inflaciju. Vođenje politike s orijentacijom nacionalne države je dovelo između ostalog do toga da državne obveznice generalno više nisu smatrane najsigurnijom investicijom. Inflacija ima na životno osiguranje destruktivno dejstvo tek onda ako su prinosi, gledano dugoročno, na nižem nivou od stope inflacije. U tom smislu je Nemačka rigoroznim kursom štednje doprinela stabilnosti valute. Evropska centralna banka je tražila kompromisno rešenje finansijske situacije koje bi bilo po meri svih zemalja članica. Profe-

²³ Horwitz, Kurt. *Isto*, str. 15 i 16.

²⁴ Schramm, Peter. (2011) „Unisex ist keine Einheitslösung”, *Versicherungsjournal*, br. 3, str. 4 i 5.

²⁵ Eichler, Peter. (2011) „Unisex – ein Mensch, ein Preis?”, *Versicherungsrundschau*, br. 10, str. 18.

sor američkog Univerziteta Harvard, *Martin Feldstein*, ovom je eksperimentu preokrenuo velike probleme već i pre nego što je stupio na snagu, koji bez sumnje moraju da nastupe kada se za više zemalja vodi jedinstvena monetarna politika, a svaka od njih i dalje zadržava sopstvenu privrednu strukturu.²⁶

5.2. Potreba jačanja finansijskog sektora uz koordinaciju od strane Evropske unije

Budući razvojni tok životnog osiguranja mora da se shvati kao zavisnost mreže čitavog finansijskog sektora i celokupnog zaduženja niza evropskih država. Danas postoji situacija rastućeg nepoverenja, na finansijskim tržištima, među evropskim bankama koje nerado odobravaju međusobne pozajmice. I političari u EU su podeljenih mišljenja. Iako Evropska centralna banka nudi niske kamate, još uvek mnoge banke deponuju svoja sredstva kod nje. Ovo je kulminiralo 4. januara 2012. iznosom od 453 milijarde evra.²⁷ Ovako velika količina novca van opticaja dalje pojačava novčanokreditni disparitet, a među posledicama tog stanje je i smanjenje kreditnog osiguranja u vidu riziko kredita ili osiguranja kapitala. Lanac negativnih efekata se nastavlja. U finansijski sektor spadaju sve institucije i sistemi koji vrše finansijske usluge u državi, a to su pre svega finansijska tržišta (tržište novca, kapitala i deviza), kao i finansijski posrednici (banke, osiguranja). U oslabljenoj konjunkturi opada i posao životnog osiguranja, što takođe usporava mnoge druge ekonomske funkcije.

Ernst A. Swietly, novinar specijalizovan za ekonomske teme, vidi „Evropu u đavoljoj spirali” i daje komentar: „Određene evropske zemlje zbog trajnog bilansnog deficita sada imaju velika zaduženja. Jedna rejting agencija iz SAD je dala nižu ocenu za kreditni bonitet nekih zemalja, koje posledično moraju da plaćaju i veću kamatu. Da bi uspeali da plate visoke kamate i smanje dugovanja, utvrđuju pakete štednje. Ovo sa svoje strane usporava potrošnju kao i investiranje u privredu, slabi međunarodnu konkurentnost, a time i izvoz.²⁸ Desetine hiljada radnih mesta se gasi. Zemlje gube na ekonomskoj supstanci”. *Swietly* ukazuje na uzroke sadašnjih teškoća takođe navodeći istorijske činjenice: „Hiljadugodišnje muke Evrope – nejednakost zbog želje za vlašću, sticanjem bogatstva, taštine, samodovoljnosti – iznova izbijaju. Umesto da u uslovima glo-

balnih zahteva dođe do tešnjeg zblizavanja, Evropa radi upravo suprotno: svako protiv svakog.”²⁹ EU još ima dovoljne finansijske rezerve da se jedinstvenom finansijskom politikom u kratkom roku rigorozno odupre teškoćama. Emisijom evroobveznica bi se teret dugovanja rasporedio na više država. Životno osiguranje bi opet imalo na raspolaganju hartije od vrednosti sa fiksnom kamatom. Ako provođenje ovog plana ne uspe, zajednicu evropske jedinstvene valute čekaju veliki problemi.

5.3. Krizno upravljanje evrom

Evro je uveden kao knjigovodstvena valuta početkom 1999. godine, a 1. 1. 2002. uveden je kao platežno sredstvo, tako da je 2012. godina njegova deseta i jubilara. Preko 330 miliona ljudi u 17 država Evropske unije koristi novčanice i kovanice valute evro. Nadalje, u državama sa slabim ili nekonvertibilnim valutama (kao, na primer, u Srbiji) ugovori životnog osiguranja i privatnih penzija, odnosno osigurane sume, vežu se valutnom klauzulom za evro, što je mera obezbeđenja vrednosti ugovora o osiguranju; osiguravači u Evropi ne ugrađuju u ugovore o osiguranju dolarsku klauzulu.

Zajednička valuta je u EU ispunila svoje najvažnije ciljeve, stabilnost cena i ukidanje zamene valuta, međutim, nedostaci u samoj konstrukciji su ostali. U prvih pet godina po uvođenju evra stopa inflacije je u valutnoj uniji iznosila prosečno 2,2%, a u Evropskoj uniji 2,3%.³⁰ Urođena mana evra, koja se sastojala u tome da nije uvedena jedinstvena ekonomska i fiskalna politika, nije otklonjena. Jedini put iz evropske krize je jedinstveno vođenje politike, odnosno evropska solidarnost. Nikako nije rešenje finansijska unija u kojoj bi sve zemlje evra naprosto primenjivale „dužničke kočnice.” U praksi ovo rezultira povećanjem poreza za finansiranje pojedinih neefikasnih ekonomija i jačanje recesije. Konačno se treba rešiti iluzije da će neka valutna tvorevina funkcionisati, ako predstavlja nešto difuzno između savezne države, saveza država, zone slobodne trgovine i carinske unije.³¹

U pogledu najboljeg modela, eksperti preporučuju tzv. „austrijski model.” U Austriji država, pokrajine i zajednice opština čine državu. U saveznu kasu se sliva najveći deo poreza, a u okviru balansa, rasporeda budžeta raspoređuje se na pokrajine i zajednice opština, koje imaju ograničenu finansijsku slobodu. EU bi po tom modelu imala ulogu savezne države. Države

²⁶ Schnauder, Andreas. (2011) „Geburtsfehler vermiesen Euro-Jubiläum”, *Der Standard*, 24. 12. 2011, str. 14.

²⁷ Članak redakcije „Nervosität in Banken steigt: Einlagen bei EZB auf Rekordhöhe”, *Der Standard*, 5/6. januara 2012, str. 1.

²⁸ Swietly, Ernst A. (2011) „Europa in der Teufelsspirale”, *Österreichs Wirtschaft/ Journal für Gewerbe, Handel, Industrie, Freie Berufe und Wirtschaftsverbände*, br. 4, str. 6.

²⁹ Swietly, *Isto*, str. 7.

³⁰ Schnauder, Andreas. *Isto*.

³¹ Barazon, Ronald. (2011) „Eine echte Finanzunion könnte die EU und den Euro retten”, *Der Volkswirt*, Okt/Nov/Dec, str. 6.

članice bi bile „pokrajine”, a pokrajine okruzi sa sopstvenim budžetom. *Wolfram Littich*, predsednik Saveza osiguravača Austrije, daje sledeći komentar: „Kao ujedinjena Evropa rešili bismo se krize i imali bismo dobru ekonomsku perspektivu. Posmatrajmo ekonomiju cele Evrope i zamislimo da je kontinent kao država. Ako stavimo ovu ekonomiju cele Evrope nasuprot dugovima koji u njoj postoje, možemo reći da smo najjača ekonomska sila sveta.”³²

6. KRIZA KAO ŠANSA ZA SRBIJU

Srbija danas može veoma mnogo da nauči iz grešaka drugih. Činjenica da izuzetno stabilne osiguravajuće kompanije Austrije zauzimaju vrlo jaku poziciju na Balkanu ogromna je prednost, a poslednjih godina se i zakonodavstvo Srbije u oblasti osiguranja menja i prilagođava evropskom. U tom smislu treba naročito pomenuti pionirski posao Udruženja za pravo osiguranja Srbije sa predsednikom prof. dr Jovanom Slavnićem na čelu. Redovna godišnja savetovanja ovog Udruženja na Paliću predstavljaju mesto susreta međunarodnih eksperata osiguranja, na kojima se uspostavlja saradnja pravnika u osiguranju Srbije i EU, gde se izlažu teme koje ne predstavljaju samo stručno znanje koncentrisano u zbornicima radova, već su podloga za zakonodavni rad Vlade Srbije u toku neophodnih reformi.

Ovo je danas vredno pomena, jer primer Mađarske pokazuje šta se i u samoj državi EU može desiti kada nastupi samovoljni pokušaj premijera iz radikalno-nacionalističkih pobuda. Početkom godine je Vlada u Budimpešti donela zakon kojim je ograničena samostalnost Narodne banke, iako prema Ugovoru EU sve članice moraju da obezbede nezavisnost svojih narodnih banaka. Kao posledica ovakvog postupka mađarske vlade, kurs forinta je oboren sa 270 forinti za jedan evro u septembru 2011. godine na 290 sredinom decembra, a sredinom januara na 350. Na pitanje Austrije u pogledu otplate privatnih i državnih kredita u visini od 35 milijarde evra, premijer Viktor Orban je rekao da se država pridržava direktiva EU, i zabranio je mešanje u pitanja interne finansijske politike Mađarske. Rejting agencija *Fitch* je, na osnovu jakog pogoršanja finansijske situacije, 6. januara 2012. snizila ocenu boniteta Mađarske na najniži nivo.³³ Treba pomisliti na sve polise osiguranja koje glase na forintu čija je vrednost jednim udarcem oborena za 20%. Radi se o milionskim ciframa kredita zemalja EU. Orban sada mora da plati rekordno visoke kamate, što opet znači mnogo veće troškove od desetina

miliona evra. Ako to može da uteši, u izveštaju Evropske komisije o strategiji proširenja u vezi Srbije može se pročitati: „Kapacitete nadzora od strane Narodne banke Srbije Evropska komisija ocenjuje kao dovoljne. Nadalje, treba pozdraviti potpisivanje od strane Srbije raznih izjava o saradnji sa drugim organima nadzora osiguranja, kao na primer sa nadzornim organom finansijskog tržišta Austrije.”³⁴

7. ZAKLJUČAK

Osnovno pitaje osiguranja glasi: da li strogo odvajanje vrsta osiguranja donosi više prednosti nego njihovo međusobno preklapanje? Životno i zdravstveno osiguranje, osiguranje od nezgode i osiguranje tuđe nege su srodne vrste osiguranja. U krugovima stručnjaka u osiguranju već se više od jedne decenije diskutuje o tome da li se premije jedne vrste osiguranja mogu bar delimično koristiti u drugima. Životno osiguranje pruža zaštitu za sledeće slučajeve: smrt osiguranika za vreme trajanja ugovora, odlazak u (starosnu ili invalidsku) penziju, venčanje, gubitak profesionalne sposobnosti, nastupanje teških bolesti, potrebu za negom, finansijsko obezbeđenje budućnosti dece, unuka i drugih lica, formiranje kapitala, obezbeđenje kredita. Pošto zakonski okvirni uslovi tekućeg finansiranja penzija postaju sve nepovoljniji (starenje stanovništva, promene na tržištu rada), životno osiguranje postaje sve značajnije. Broj starog stanovništva kome je potrebna nega i pomoć je u porastu, i zato postaje nedovoljno obezbediti samo finansiranje ove zaštite, već i organizovati praćenje ove zaštite kako u sopstvenim domovima starih, tako i u domovima za stare. Privatno starosno zbrinjavanje bi trebalo da funkcioniše kao što je to slučaj u privatnom zdravstvenom osiguranju; ono mnogo više ima zadatak i ulogu da koordinira uslugama u svojevrsnom trouglu pacijent – lekar / bolnica – pacijent, nego što naprosto namiruje zdravstvene troškove. Već se uspešno odvija mnogo projekata u cilju poboljšanja kvaliteta života starih, kao što je saradnja sa dobavljačima životnih namirnica na kućnu adresu, pružanje usluga u stambenim objektima, razne vrste službe poseta i slično.

Jedan od najvećih problema kompanija za osiguranje života već niz godina predstavlja upravljanje održivim razvojem. Ove kompanije imaju sve manju zaradu, što je rezultat smanjenja kamatnih stopa, kao i njihove konzervativne investicione politike. Isplate klijentima nadmašuju prihode ostvarene na tržištima kapitala. Rezerve se tope. Novi propisi koje donosi direktiva Solventnost II predstavljaju dodatno opterećenje, više zbog

³² Leban, Karl. (2011) „Das Problem ist ein politisches”, *Wiener Zeitung*, 13. 12. 2011, str. 26.

³³ Članak redakcije „Bei Pleite Ungarns wackelt Österreichs Spitzenbonität”, *Die Presse/Economist*, 7. 1. 2012, str. 13.

³⁴ Wührer, Christina. (2011) „Der Westbalkan auf dem Weg in die EU”, *Versicherungsrunschau*, br. 12, str. 6.

18

nepovoljnog vremenskog perioda planiranog za njihovu primenu, nego zbog same sadržine. Klijenti društava – potrošači moraju da se pomire sa nižom dobiti na uplaćene premije. Stručnjaci tumače aktuelna dešavanja na tržištu osiguranja kao zabrinjavajuća, ali u odnosu na druge vrste osiguranja u poslovanju životnim osiguranjem kao nimalo opasna.

Generalno, evropski penzijski sistemi se, u cilju osiguranja finansijski obezbeđenog starenja, kreću u pravcu korišćenja miksa državnih penzija i privatnih dopunskih penzija.

*Prevela sa nemačkog jezika: Nela Bukorović
e-mail: nela.bukorovic@uniqa.rs*